

**ULUSLARARASI III. AZERBAJCANŞİNASLIĞIN
GÜNCEL SORUNLARI KONGRESİ
(2-5 Mayıs 2012, Bakü)**

Nail TAN

Türkolojinin, Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki eş terimi *Azerbaycanşinaslık/Azerbaycanşinaslık* olarak belirlenmiştir. Azerbaycan dili, tarihi, edebiyatı ve kültürünü araştıran, inceleyen bilim dalına *Azerbaycanşinaslık* adı verilmiştir. *Azerbaycancılık* ise bizdeki *Türkçülük* teriminin karşılığı olarak kullanılmakta, bir ülküyü, siyasi görüşü ifade etmektedir.

Azerbaycanşinaslık konusunda ayrıntılı bilgi veren, temel sorunları ortaya koyup çözümleri için neler yapıldığını açıklayan önemli kitaplardan biri Prof. Dr. Nizami Ceferov tarafından 2005 yılında Bakü'de yayımlanmıştır. *Azerbaycanşinaslığın Esasları* adlı bu eserden öğrendiğimize göre (s. 3), Azerbaycanşinaslık bir bilim dalı olarak 1930'lu yıllarda şekillenmiş, ancak temelleri 19. yüzyılda Abbaskulu Ağa Bakıhanov (1794-1846) ve Mirza Fatali Ahundzade (1812-1878) gibi Azerbaycan düşünür ve yazarlarınca atılmıştır. Şeyh Cemaleddin Efgânî, Gaspıralı İsmail Bey gibi Türk dünyası düşünürlerinin de 19. yüzyılda Azerbaycanşinaslığın temellerinin atılmasına katkıları olmuştur.

Her bilim dalında görüldüğü gibi Azerbaycanşinaslığın da bazı önemli sorunları vardır. Sorunlar çözüldükçe başka yeni sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz bir bilimsel gerçektir.

Azerbaycan'da, Millî İlimler Akademisinin (AMEA) ve nüfusuna göre çok sayıda üniversitenin bulunması, her alanda sorunların enine boyuna tartışılmasını, çözümler üretilmesini sağlıyor. AMEA ile Bakü Slavyan Üniversitesinin iş birliğiyle 2-5 Mayıs 2012 tarihleri arasında Bakü'de düzenlenen böyle bir sorun-çözüm yolları üretme toplantısında bulunma şansına eriştik.

Azerbaycanlıların deyişiyle “Umumî Millî Lider, Ulu Önder Haydar

Aliyev”in doğumunun 89. yıl dönümü dolayısıyla (10 Mayıs 1923 tarihinde doğdu) düzenlenen söz konusu uluslararası kongrenin ana konusu; “Azerbaycanşinaslığın Güncel Sorunları/Azerbaycanşınaslığın Aktual Problemleri”ydi. Ev sahipleri; AMEA Beşerî ve Sosyal Bilimler Bölümü Başkanlığı/Humanitar ve İctimai Elmler Bölmesi Reisliği ile Rusça öğretim yapan Bakü Slavyan Üniversitesi (BSU) Rektörlüğüydü. Kongrenin dilleri Azerbaycan Türkçesi, Rusça ve İngilizceydi.

Kongre programında, Azerbaycan dâhil 12 ülkeden 229 bilim adamı ve uzmanın katılıp bildiri sunacağı görülmüyordu. Türkiye, Almanya, Rusya, Ukrayna, Belarus, Litvanya, Çek Cumhuriyeti, Kazakistan, Mısır, İran ve Gürcistan’dan gelen 48 konuk Hazar Denizi kıyısında turistik bir otelde ağırlandılar.

Kongrenin açılış töreni 2 Mayıs 2012 Çarşamba günü saat 10.30-12.00 arasında Bakü Slavyan Üniversitesinin Konferans Salonu’nda yapıldı. Salonda toplanılmadan önce, üniversitenin giriş katındaki Ulu Önder Haydar Aliyev büstüne çiçek-çelenk konuldu, saygı duruşunda bulunuldu. Salonda sırasıyla Rektör Prof. Dr. Kemal Mehdioğlu Abdullayev, temsilci gönderen ülkelerin büyükelçileri, ülkeleri temsilen birer bilim adamı konuşarak kongrenin önemini vurguladılar. Türkiye’yi temsilen Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ali Duymaz konuştu.

Açılış töreninin ardından, BSU’nun altı dersliğinde bildirilerin sunulmasına hemen başlandı. Bildiriler altı grupta toplanmıştı:

1. Haydar Aliyev ve Azebaycancılık (26 Bildiri)
2. Dilciliğin Güncel Sorunları (55 Bildiri)
3. Edebiyatşinaslığın Güncel Sorunları (42 Bildiri)
4. Felsefe ve Kültürşinaslığın Güncel Sorunları (55 Bildiri)
5. Uluslararası İlişkiler (25 Bildiri)
6. Tarih, İktisat, Hukuk (26 Bildiri)

Bildirilerin sunulmasına 2 Mayıs günü öğle yemeğinden sonra BSU salonlarında, 3 Mayıs günü de Akva-Park Otelinin salonlarında devam edildi. Programda yer alan 229 bildiriden 48’i yabancı 18’i de Azerbaycanlı bilim adamı ve uzmanlarca hazırlanmıştı. Mazereti sebebiyle katılamayanlar, daha çok Azerbaycanlı bilim adamlarıydı. Bildirilerin basılmış olması dolayısıyla sunulamayan bildirilerden de yararlanma ortamı yaratılmıştı.

Sunulan bildiriler içinde dikkatimi çeken, önemli bulduğum bazılarınin adlarını vermek istiyorum:

E. Tağıyev (Azerbaycan): Azerbaycancılık ve Türkçülük: Tarihî Paralellikler ve İdeallerin Karşılıklı İlişkisi

N. Abdullayev (Azerbaycan): Azerbaycanşinaslığın Bir Bilim Dalı Olarak Teşekkülü ve İnkişafı

Z. İsmail (Azerbaycan): Umumi Lider Aliyev ve Azerbaycanşinaslık İdeallerimiz

V. Stariçenok ((Belarus): Maksim Tank Devlet Pedagoji Üniversitesinde Azerbaycanşinaslık Araştırmaları

M. İsmailova (Azerbaycan): Haydar Aliyev ve Azerbaycancılık İdeolojisi

H. Derecek (İran): Haydar Aliyev ve İran

N. Garunova (Rusya Federasyonu-Dağıstan): Devlet Kurucu, Islahatçı Haydar Aliyev

K. Begalinova (Kazakistan): Haydar Aliyev'in SSCB Halklarının Tarihindeki Rolü ve Etkisi

V. Mehtiyev (Rusya Federasyonu): Genel Ağ Döneminde Sözü ve Konuşmanın Geleceği

Tomas Lane (Çekoslovakya): Azerbaycan-Çekoslovakya Edebiyat İlişkileri

Nail Tan (Türkiye): Azerbaycanşinaslığın Kurucularından Mirza Fatali Ahundzade 200 Yaşında

A. İbrahimov (Azerbaycan): Avrupa Birliği'ni Güney Kafkasya'ya Bağlayan Amiller

A. Dadaşoğlu (Azerbaycan): Azerbaycan Türkiye İlişkilerinde Yeni Merhale

K. Ahmedova (Azerbaycan): Türkiye'nin Güney Kafkasya Siyaseti

T. Kalenova (Kazakistan): Günümüzde Azerbaycan Kazakistan İlişkileri

V. Davidova (Ukrayna): Azerbaycan Ukrayna Ekonomik İş Birliğinin Bazı Sorunları

A. Guliyev (Azerbaycan): Birleşmiş Milletler Teşkilatının İnsan Hakları Faaliyetleri ve Bu Alanda Azerbaycan'la Emektaşlığı

A. Aliyeva (Azerbaycan): Azerbaycan Lobisinin Şekillenmesi

S. Rzayeva (Azerbaycan): Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Devlet Kuruculuğunun Esasları

Ahmed Sami El-Aydi (Mısır): Mısır'da Azerbaycan Dili Çalışmaları

İsmail Doğan-E. Çuvalcı (Türkiye): Halaç Türkçesinde Azerbaycan Türkçesi Tesirleri

V. Kavalyauskas (Litvanya): Litvanya'da Dillerin Durumu (Azerbaycan, Tatar, Karaim Dilleri)

A. İsakova (Rusya Federasyonu): Tumen Petrolcülerinin Dil Kültürünün Gelişiminde Azerbaycan Türkçesinin Rolü

D. Börke (Almanya): Bakü Slavyan Üniversiteinde Alman Dili ve Edebiyatı

F. Veyselli (Azerbaycan): Küreselleşme ve Azerbaycan Dili

E. Şükürlü (Azerbaycan): Bazı Eski Türk Yer Adları Hakkında

K. Aslanova (Azerbaycan): 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Azerbaycan Edebiyatında İslamiyet Konusu

Yavuz Akpınar (Türkiye): Celal Ünsizade'nin "Bî-şüphe ve Bî-şek" Adlı Bilinmeyen El Yazma Eseri

Ali Duymaz (Türkiye): Türkiye Türkçesine Aktarılmış Azerbaycan Romanları Üzerine Bir Değerlendirme

Yılmaz Özkaya (Türkiye): Nesip Bey Yusufbeyli'nin *Tercüman*'daki Yazıları Üzerine Bir Değerlendirme

Ömer Özden (Türkiye): Azerbaycan'da Bir Türk Milliyetçisi Hüseyin Ca-vid

Y. İsmailova (Azerbaycan): *Kitab-ı Dede Korkut* ve Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı

V. Smeyuha (Rusya Federasyonu): Azerbaycan Kültür Dünyasında Kadın Basın Mensupları

M. Ceferli (Azerbaycan): Bağımsızlık Döneminde Azerbaycan Folklorşinaslığı

K. Elesgerli (Azerbaycan): Azerbaycan Musiki Kültürünün Gelişiminde Haydar Aliyev'in Rolü

C. Manafov (Azerbaycan): Azerbaycan Bestekârlarının Yaratıcılığında Mu- gamdan Yararlanma İlkeleri

E. Esger (Azerbaycan): Orta Asırlarda Sufiliğin Etkisini Artırmasının Se- bepleri

S. Ezizova (Azerbaycan): Azerbaycan Musiki Folklorunun Araştırılmasıyla İlgili Sorunlar

N. Guliyeva-E. Hesenov (Azerbaycan): Azerbaycanşinaslığın Tetkikinde Gence'nin 19-20. Yüzyıl Bedii Sanatkârlık Geleneklerinin Önemi

T. Hacıyev (Azerbaycan): Azerbaycan ve Küreselleşen Dünyada Din Fak- törü

K. Atakişiyeva (Azerbaycan): Azerbaycan Kültürünün Gelişmesinde Âşık ve Hanendelik Sanatının Rolü

Kongre'de Rusya Federasyonu 13, Türkiye 12 bildiri ile en çok bildiri sunan Azerbaycan dışı ülkelerdi. Slavyan Üniversitesinde eğitim Rusça yapıldığından Rusya Federasyonu'nun Kongre'ye ilgisi doğal olarak fazlaydı.

Kongre'nin üçüncü günü (4 Mayıs 2012) Şemahı iline gezi düzenlenmişti. Tarihî zenginlikleri, doğal güzellikleri ve günübirlik seyahat kolaylığı dolayısıyla Şemahı seçilmişti. Şirvanşahların bu eski başkentinde önce Haydar Aliyev Müzesi ile İl Müzesini (Diyarşinaslık Müzesi) gezdik. İl Müzesinden, yörenin tarihi, bitki örtüsü, yetiştirdiği ürünler, el sanatları, önemli devlet ve sanat adamlarıyla ilgili geniş bilgi öğrendik. Yol tamiri dolayısıyla programda olmasına rağmen büyük şair Sabir'in Ev Müzesi ile Yedi Kümbet'i (Şirvanşahların mezarları) göremedik. Ancak şehrin ünlü rasathanesini gezmeyi ihmal etmedik. Orman içinde, doğal manzaralı Gökkuşağı adlı turistik tesiste yediğimiz öğle yemeği, Azerbaycan halk müziği ve oyunlarıyla tam bir kültür ziyafetine dönüştü.

5 Mayıs 2012 Cumartesi günü Kongre'nin Kapanış Töreni, Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Yönetim Kurulunun "Riyaset Heyeti" binasının görkemli salonunda yapıldı. 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı da 19. yüzyıldan kalma bu tarihî salonda toplanmıştı. Slavyan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Kemal Mehdioğlu Abdullayev'in yönettiği törende, ev sahibi olarak ilk konuşmayı kendisi yaptı. Kongre'nin düzenleniş sebebini, amacını hatırlatarak değerlendirmeyi oturum başkanlarına bıraktı. Oturum başkanları/iclas rehberleri, sırasıyla yönettikleri oturumları değerlendirdiler. Her konuşmacının ardından, dinleyicilere soru veya katkıları olup olmadığı soruldu. Oturum başkanlarının değerlendirme konuşmalarından sonra ülke temsilcilerinin tebrik ve teşekkürlerine geçildi. Konuşmalar tamamlanınca, bildiri sahiplerine katılım belgeleri, 700 sayfayı bulan Kongre bildiriler kitabı ile Kongre çalışmalarına ait görüntülerin yer aldığı YD/CD verildi.

AMEA binasından otobüslerle BSU'ya gidildi. Burada, Kongre'nin kapanışıyla ilgili bir toplantı daha düzenlenmişti. Azerbaycan'da her kongre, sempozyumun sonunda mutlaka bir de basın/matbuat konferansı düzenlenmektedir. Bu toplantıya, basın mensupları katılır. Kongre, sempozyumun sonuçları basın mensuplarına açıklanır. Onlar da ayrıntılı bilgi için soru sorarlar. Ertesi gün basında kongre, sempozyumla ilgili uzun yazılar yayımlanır. Katıldığımız Kongre'nin basın toplantısı da böyle oldu. Ancak, bu toplantıya BSU'da basın yayını, iletişim konularında öğrenim gören öğrenciler de katılmışlardı. Toplantıyı yöneten öğretim üyesi, öğrencilerin de soru sorabileceklerini söyledi. Bir öğrenci, ülke katılımcılarına "Azerbaycan'ı ve Bakü'yü nasıl buldunuz?" sorusunu yöneltti. Değişik ülkelerden yirmi kadar katılımcı, Azerbaycan ve Bakü'ye ilişkin görüşlerini dile getirdiler. Söylenenlerin tamamına yakını olumlu değerlendirmelerdi. Gerçekten de Azerbaycan her yıl şaşırtıcı bir şekilde geliyor. Son olarak 2011 Mayıs ayında Azerbaycan'ı Gence, Şeki dâhil gezmiştim. Bir yıl içinde, Azerbaycan on yıllık gelişim adımlarını atmış sanki. Görkemli Haydar Aliyev Kültür Merkezi on güne kadar hizmete açılıyor.

Eurovizyon Şarkı Yarışması için 25.000 kişilik dev bir gösteri merkezi inşa edilmiş. Hava limanı genişletilmiş, işleyişi hızlandırılmış. Yollar genişletilmiş ama trafik yoğun olduğundan yeni genişletme çalışmaları yapılıyor. Hazar kıyısındaki park, bir sosyal etkinlik merkezi olarak yeniden düzenlenmiş.

Kongre dolayısıyla BSU'da gazetecilik dersleri alan öğrenciler *Talebe Dünyası* adlı gazetelerinin 5 Mayıs 2012 tarihli baskısını *Ulu Önder Haydar Aliyev'in 89. Doğum Yılı Dönümü Özel Sayısı* olarak yayımladılar. Gazetede öğrenci yazılarının tamamı rahmetli Aliyev'in devletine, milletine hizmetleri ile Kongre'ye dairdi. Kongre'nin açılış töreni ile ülke temsilcilerinin görüşlerine geniş ölçüde yer verilmişti.

Azerbaycan'da düzenlenen kongre ve sempozyumların en güzel yanı, bildirilerin önceden toplanıp bastırılarak kongre sırasında katılımcılara dağıtılmasıdır. Gerçi tartışmalar sırasında ileri sürülen görüşler, belirtilen yanlışlar doğrultusunda bildirileri gözden geçirme şansı ortadan kalkmakta ama yine de aylar, yıllar boyu bildiriler kitabını beklemeye göre daha yararlı. Kongre'nin bildirileri *Azerbaycanşınaslığın Aktual Problemleri III. Beynelhalk Elmi Konferansı Materialleri* (Bakü 2012, 707 s., AMEA-BSU Yayını) adıyla yayımlandı ve kapanış töreninde katılımcılara dağıtıldı. Katılımcı sayısının fazlalığı dolayısıyla böyle oldu, yoksa açılış töreni sırasında kongre kitabı verilecekti. Böylece, Bakü'ye mazeretleri sebebiyle gelememiş elliye yakın bilim adamı ve uzmanın bildirisi de elimize ulaştı.

Kapanış toplantıları tamamlandıktan sonra Bakü kültür gezilerine devam edildi. Azerbaycan'ın önemli müzelerinden Azerbaycan Tarih Müzesi gezildi. Azerbaycan'ın tarihini salon salon gezerek öğrendik. Türkiye'nin niçin böyle bir tarih müzesi yok, sorusunun cevabını aradık ama bulamadık.

Uluslararası IV. Kongre'de buluşmak üzere katılımcılar 6 Mayıs 2012 tarihinde unutulmaz anılarla Bakü'den ayrıldılar.